

EMLÉKHELYEK

Szent Szórád és Benedek emlékhelye a Dunajec vidékén

1083 nyarán Szent László királyunk elsőként két remetét, Zoerard (magyarosan Szórád) – Andrást és Benedeket avatta szentté, időben megelőzve Szent Istvánt, Imrét és Gellért püspököt. Őket általában Zobor-hegyi remeték névvel illetjük. Életüket, legendájukat Pannonhalmi Boldog Mór pécsi püspök írta meg. Életükről és magyarországi, felvidéki kultuszukról részletes összefoglalót adott Sólymos Szilveszter.¹ Sokkal jelentősebb és előbb tiszteletük alakult ki viszont Lengyelországban. Ennek helye a Dunajec folyó felduzzasztása során keletkezett Czchowski-víztározó melletti Tropic faluban lévő kegyhely. Mivel a magyarok előtt jóformán teljesen ismeretlen ez a hely, érdemes részletesebben is bemutatni.

Szórád remete az ezredforduló utáni első évtized végén érkezett Magyarországra és a Zobor-hegyi bencés apátságban lett szerzetes. Ekkor kapta az András nevet. Apátja engedélyével először az egyik közeli barlangban remetéskedett, majd a Trensén melletti Szkalka-hegyen élt a vadon magányában, elvonulva a világtól. Remeteségében tanítványa, társa is akadt, Benedek, aki Szórád halála után is ugyan-

Szent Szórád és Benedek templom Tropicében

¹ *Sólymos Szilveszter: Szent Zoerard-András (Szórád) és Benedek remeték élete és kultusza Magyarországon. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség. Bp., 1996.*

ott folytatta aszketikus életét. Benedek három évvel később vértanúhalált szenvedett, rablók ölték meg, testét a Vág folyóba dobták.

A két remetét Hartvík püspök Szent István legendája és elsősorban lengyel történetírók írásai alapján lengyel származásúaknak tartották. Az utóbbi időben Boba Imre mutatta ki, hogy az isztriai Póla vidékéről (*terra Poliensis*) származnak, ezt keverték össze Lengyelország latin nevével (*terra Poloniae*).² Az isztriai eredet már Bonfini *Rerum Hungaricum Decades* című könyvében is szerepel, a köztudatban azonban mégis a lengyel származás terjedt el. Ennek fő hirdetője Jan Długosz lengyel történetíró volt, az 1466-ban befejezett *Annales Regni Poloniae* című munkájában.

Długosz leírja, hogy *Swyrdardus qui et Zoerardus* remete a Dunajec völgyében, a Czchów város közelében lévő Tropiében élt. Itt egy Szent *Guerardus*-nak szentelt templom állt, s a közelében lévő barlangot a helyi hagyomány remetességgel kapcsolta össze. A templom védőszentje nem más, mint a Magyarországon vértanúhalált Szent Gellért püspök. Feltételezhető, hogy a lengyel történetírót a két név (*Guerardus-Zoerardus*) hasonlósága vezette félre.³ A templomot 1560 és 1562 között lengyel antitrinitáriusok feldúlták, majd négy évtizeden át használták. Csak a következő évszázad első felében kapták vissza a katolikusok. Kibővítették, majd újra szentelték a templomot, immár Szent Szórád és Benedek tiszteletére. Nyitráról, ahol Szent Szórád sirja van, ereklyét is kaptak.

Lengyelországban a két remetét, Szórádot és Benedeket (Św. Świerad i Benedykt) a legelső lengyel szentek között tisztelik. Gyönyörű helyen, a Dunajec folyóból a közelmúltban kialakított Czchowski-víztározó felett régi, fehér meszelt templom áll. Valószínűleg 1045 körül alapította I. Megújító Kázmér király. A román kori kis templom alapjait az 1965-ben zajlott régészeti kutatások tárták fel. Ez a legrégebbi templom az ország déli részén, de egész Lengyelországban a legősibbiek közé tartozik. A templom legöregebb része a román kori szentély, benne egy freskótöredék, ami a magyar Szent István királyunkat ábrázolja, koronával a fején. Ez a freskó a XII. század első feléből származik, s a legrégebb Lengyelországban. Az eredeti román kori templomnak három, részben befalazott ablaka maradt meg, kettő a szentélyben, egy a hajó északi falán. A templomot többször is megrongálták. Először a tatárok pusztították el, majd a vallásháborúk idején az ariánusok gyalázták meg. Mindig újjáépült, emiatt gótikus, reneszánsz és barokk átépítés nyomai is felfedezhetők a templomban. A stílusok keveredése azonban harmonikus egységet alkot. A boltíves bejárat és két ablak gótikus, reneszánsz a sekrestye kökeretes ajtaja. A gótika korából maradt meg egy XV. századi kép, ami feltehetően a szandeci műhelyben készült. Szűz Máriát ábrázolja a Gyermekkel, jobb oldalán Szent Borbálával, bal oldalán Szent Katalinnal. Gótikus emlék egy Feltámadt Krisztus szobor is. A templomot a XVII. század elején barokk stílusban átépítették, megnövelték a hajó méretét, megújították belsejét, s 1641-ben újra szentelték.

A belső berendezés barokk-rokokó stílusú. A főoltáron egy 1626-ban készült díszes aranyozott keretes kép Szűz Mária égi megkoronázását ábrázolja, melyen a templom patrónusai, a két remete szent a földön térdelve imádkozik. Az egyik oltáron Veronika kendőjének Krisztus arcát láthatjuk a XVII. századból. Az északi falon a feszület mellett található a helyreállítás támogatójának (Jan Wiernki) barna színű síremléke. A donátor nevének kezdőbetűit a főoltárra is ráírták. A XVIII. század második felében készült festett famennyezeten a Szentlélek eljövételét ábrázolták, az apostolok és Szűz Mária feje fölött lángnyelvek alakjában árad ki a Szentlélek. A híres reneszánsz festő, Giorgio Vasari XVI. századi művének másolata. A képet a XIX. században átfestették.

A Boldog Mór által írt legendában olvasható az a történet, melyet jellemző motívumként több helyen is ábrázoltak, a XVII–XVIII. században metszeteken (Sadeler, Ranbeck és Hoffmann), olajképen a csechowai pálos kolostorban, fára festve az oravkai fatemplomban, újabban Borbély Károly XX. századi linómetszetén, Pannonhalmán. „*Egy laposra vágott tölgyfatönköt minden oldalról éles nádszálakkal szurkált; ő maga pedig a tönkön ülve úgy pihentette fáradt tagjait, hogy ha az álomságtól elnehizedett teste esetleg valamelyik oldalra dőlt, az éles nádszálak súlyosan megsebesítették, és rögtön felébredt. Azonfelül még egy fakorongot is függesztett feje köré, és ennek négy oldalára köveket akasztott oly módon, hogy ha elálmosodva feje bármilyen irányba billent, kőbe ütődött.*”⁴

A lengyel legendákban is megjelenik egy tölgyfa motívum. Eszerint a remete a Dunajec-völgyében vándorolt, fáradt és éhes volt, nyughelyet keresett. De az emberek nem adtak neki szállást. Szórád végül egy tölgyfánál pihent meg, itt talált ételmezt, makkot. Majd a korhadt törzs részébe bújt be. Magában azt

² *Boba Imre*: Szent András-Zoerard lengyel volt-e vagy isztriai? Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 4. Bp., 1992. 5–11.

³ *Boba* i. m. 5., 9.

⁴ *Sólymos* i. m. 36–37.

A templombelső (Udvarhelyi Nándor felvételei)

gondolta, ezek az emberek szívükben még félig pogányok, ezért itt kell maradnia, hogy igazi keresztényekké váljanak.

A templom alatti korhadt vén tölgyfát a helyi hagyomány Szent Szórád tölgyfájaként tiszteli, ahol a remete menedéket keresett. A tölgyfát (vagy elődjét) már egy 1626-ban készült képen is megfestették. Az öreg fa ma biztonsági kapocscsal van megerősítve, s fémtetővel van lefedve, védve az időjárás viszontagságaitól. A lengyel hagyomány ehhez a tölgyfához köti az éjszakai virrasztást garantáló szűrősnádak és nehéz kövek készítését is.

A lengyelek mindkét remetét vértanúként tisztelik. Bizonyára szigorú, aszketikus életmódja miatt tartják Szórádot is vértanúnak. Míg Magyarországon július 17-én ünneplik, ott július 13-án gyűlnék össze tiszteletére. Érdekes, hogy a lengyel gazdák és méhészek körében igen népszerű a kegyhelyre való zarándoklat. Ekkor ünnepélyesen megáldják az új termést, a megérett gabonát és a mézet.

Tropie temploma közelében Szent Szórád és Benedek remetéknek több kultuszhelye is létrejött. Érdemes felkeresni Szórád remetelakját, az erdővel körülvett szent forrást, a közelmúltban kiépített lengyel szentek kálváriáját és rózsafüzérét. Szent Szórádnak köszöbrot is állítottak és a XIX. századi harangtorony első harangját is róla nevezték el. A kő harangtoronyban három harang lakik. A sziklaormon Szent Benedek vértanú remete szobra magasodik. A templom mellett hatalmas amfiteátrum-szerű szobadéri oltár létesült.

A két remete kultusza él és virágzik a dél-lengyelországi kegyhelyen, a Dunajec-völgyében, Újszandectől mintegy harminc kilométerre, északra. A templommal szemben, a tó áttelens oldalán áll Tropstyn XIII. századi vára is, melyet nemrég építettek újjá romjaiból. A vár a Dunajec-völgyében haladó utat védte. Tropie kegyhelye jól kapcsolódik a felvidéki, Nyitra és Trencsén környéki, feledésre ítélt Szent Szórád és Benedek kultuszhelyekhez, mindenkit csak buzdíthatok e csodálatos környezetű hely meglátogatására.

Udvarhelyi Nándor